

Изоставянето на деца и неговото предотвратяване в Европа

The University of
Nottingham

UNITED KINGDOM · CHINA · MALAYSIA

Въведение

Член 7 от Конвенцията на ООН за Правата на децата ясно заявява, че всяко дете има "право да познава своите родители и да бъде обгрижвано от тях". Когато детето е изоставено, това право се нарушава. Бебетата и малките деца са в най-голям риск от изоставяне. Това е тревожно, тъй като дете, лишено от сигурно отглеждане в ранните години от живота си, може да изпита трудности в своето емоционално и поведенческо развитие. Макар разбирането за мащаба, причините и последствията от изоставянето на деца да е важно, изследванията по темата са оскъдни. Те са от съществено значение за разработването на ефективни програми за предотвратяване и стратегии, които целят да защитят най-уязвимите членове на обществото ни.

Определение на изоставянето на деца

В разглежданите 10 държави от ЕС (Дания, Франция, Обединеното кралство, България, Румъния, Чехия, Унгария, Словакия, Литва и Полша) няма ясна правна дефиниция за изоставянето на дете. Липсата на такава и неопределеността на това какво включва изоставянето на дете поставя известни предизвикателства пред изследването и практиката, свързана с този феномен. За целите на настоящия проект, финансиран от програма "Дафне" на ЕС, се използват две дефиниции на изоставянето на дете, а именно открито изоставяне и тайно изоставяне. Открито изоставяне се определя като съзнателно оставяне на детето от неговия родител, който може да бъде идентифициран и чието намерение е да не се връща, а доброволно да се откаже от родителските си отговорности. В допълнение на това, няма други членове на семейството, които да са способни или да искат да поемат отговорност като родители и да се грижат за детето. Тайното изоставяне се определя като тайно оставяне на дете от неговия родител, който не може да бъде идентифициран и чието намерение е да не се връща, а доброволно и анонимно се отказва от родителската отговорност.

Мащаба на изоставянето на деца в Европа

Изследванията показват, че изоставянето на деца е една от ключовите причини децата на възраст до 3 години да бъдат настанявани в институции. Сравнение на децата в институции показва, че в Западна Европа само 4% са изоставени, за разлика от 32% деца в институции в Централна и Източна Европа. Румъния, Унгария и Латвия имат

най-голям брой деца под институционална грижа, които са изоставени, докато Дания, Норвегия и Обединеното кралство докладват, че изоставянето на дете се случва рядко.

Трудно е да бъде установен реалният мащаб на откритото и тайното изоставяне в Европа, тъй като само някои страни разполагат със статистика за това явление, а там, където има налични данни, те се различават в зависимост от възрастта на децата и използваното определение за изоставяне на дете.

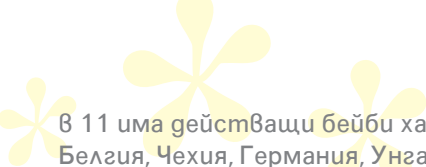
В рамките на настоящия проект за изоставянето на деца и неговото предотвратяване, финансиран по програма "Дафне" на ЕС, бяха изпратени писма до правителствени институции от всички 27 държави членки на ЕС с искане на информация във връзка с откритото и тайно изоставяне. От 22 държави, които отговориха, в Словакия има най-голям брой деца (на възраст между 0 и 3 г.) които са били открито изоставени (4,9 на 1 000 живородени), следвана от Чехия (4,1 на 1 000 живородени), Латвия (3,9 на 1 000 живородени) и Полша (3,7 на 1 000 живородени). От всички проучени 22 държави много оскъдна е информацията (ако въобще има такава) относно броя деца, изоставени на открити публични места. В допълнение на това, повечето държави не поддържат национална статистика за броя деца (на възраст от 0 до 3 г.), изоставени в родилно отделение. Сред страните, в които се регистрира тази информация, Словакия е с най-висок брой деца, изоставени в родилните отделения (3,3 на 1 000 живородени), следвана от Полша и Литва (1,7 на 1 000 живородени) и Франция (1 на 1 000 живородени).

Справяне с тайното изоставяне на деца

Подходите към тайното изоставяне на деца в ЕС варират. В някои страни вече не е незаконно да се остави дете, при условие, че това стане на безопасно място. В някои европейски страни съществуват т.нар. бейби хатч (baby hatches) - специални безопасни места, където майките могат да оставят бебета си за отглеждане от други хора, като запазят анонимността си. От 27-те страни-членки на ЕС,

Място за оставяне на бебета във Флоренция (14^{та}-18^{та} в.) (Снимка на М. Коланкиевич)

В 11 има действащи бейби хатч. Такива могат да се видят в Австрия, Белгия, Чехия, Германия, Унгария, Италия, Латвия, Литва, Полша, Португалия и Словакия. Във Франция жените имат право да запазят анонимността си спрямо детето, след като родят в болницата. Това се нарича "анонимно раждане на дете" и анулира законните връзки между майката и детето.

По отношение на Конвенцията на ООН за правата на децата се водят много дебати относно тези подходи към изоставянето на деца и липсват изследвания, които да показват дали те наистина спасяват животи или насърчават родителите да изоставят децата си. Освен това, макар да се предполага, че майката е тази, която изоставя детето или бебето в бейби хатч, все повече сведения показват, че това не винаги е вярно. Често пъти децата са изоставяни в тези места от мъже или роднини, което повдига въпроса какво е станало с майките и дали те са се съгласили да изоставят децата си. Заради анонимното си естество, бейби хатч имат още няколко особености. Първо, няма как да се установи семейната медицинска история на децата, изоставени по този начин. Второ, така се отнемат родителските права на бащата. Трето, напълно се премахва възможността бебето да се настани под грижата на роднини, тъй като няма как да се открие семейството му. Въпреки това, в Чехия и Литва средно по 7 деца на година се изоставят на такива места. В Полша те са около 6, а в Унгария и Словакия – 4 деца годишно.

Причини за изоставянето на деца

Главните причини за изоставянето на деца са бедността и финансовите затруднения, самотното родителство, следродилната депресия, психичните заболявания, липсата на сексуално здравно образование, слабо познаване на семейното планиране, ограничени възможности за аборт, някаква форма на увреждане на детето, ХИВ-позитивност на детето, бременност в резултат на изнасилване, тормоз или насилване от партньора, липса на услуги и ресурси за подкрепа на родителите на деца с увреждания.

В България проучванията показват, че по-голямата част от родителите не искат да изоставят децата си. Само че когато се сблъскат с бедност, болест или социална изолация, те често взимат това решение с мисълта, че действат в интерес на детето. Според проучване, в което са интервюирани 75 родители, които наскоро открито са изоставили децата си (на възраст от 0 до 3 години) в местна институция, причините за изоставянето им включват липса на дом, липса на храна, липса на отопление през зимата, липса на достатъчно пам-

перси. Освен това, 41% от извадката вече имат 4 или повече деца в семейството и чувстват, че не могат да си позволят повече. Проучването установява също, че 72% от извадката са майки от ромската общност, които казват, че персоналът в родилното отделение ги е питал дали искат да задържат детето и твърдят, че също човек от персонала е попълнил формуляра за осиновяване вместо тях, което е обичайна практика.

Проучване в Румъния е установило, че родителите понякога „се отказват“ от децата си под натиска на персонала в болницата. Това често се случва, когато майката няма документи за самоличност, което пречи на официалната регистрация на раждането на детето. В други страни майките понякога са насърчавани от медицинския персонал да изоставят детето си, ако са ХИВ-позитивни, злоупотребяват с наркотици, не са омъжени или са много млади. Тези данни показват, че децата често биват изоставяни не защото родителите им не ги искат, а заради липсата на подкрепа към родителите, или културните предразсъдъци към децата, родени от самотни майки.

Предотвратяване на изоставянето на деца

В страните от ЕС се реализират редица действия за предотвратяване на изоставянето на деца. Те включват:

- Социална помощ
  - Домове за дневна грижа
  - Звена „Майка и бебе“
  - Услуги за семейно планиране
  - Консултиране на майката и/или цялото семейство
  - Финансова подкрепа
  - Програми, фокусирани върху семействата с висок риск и идентичността на детето
  - Обучителни центрове за родители
  - Телефонни линии за подкрепа на майки в нужда
  - Насоки за предотвратяване на изоставянето на деца в родилните отделения
  - Социални работници в родилните отделения
  - Обучение на болничния персонал за разпознаване и овладяване на високорискови ситуации и позитивно консултиране
-

Изоставянето на деца в България

Статистиката за ситуацията с изоставянето на деца в България все още е обезпокоителна. През 2009 г. 2334 деца са оставени в домове за медико-социални грижи, които са държавните институции за деца на възраст от 0 до 3 години. През 2010 г. броят на децата все още е висок – 2738 деца, от които 388 са под дневна и седмична грижа в институциите. През 2011 г. 2435 деца живеят в тези институции, от които 440 са под дневна и седмична грижа.

В домовете за медико-социални грижи в България все още се извършва прием на деца и според нашето проучване практиката родителите да се разделят с децата си и да ги предават на системата за държавна грижа се повтаря от минали години. Системата за закрила на детето и медицинската система нямат голям успех в предотвратяването на тази практика. По-голямата част от децата все още отиват в институциите директно от родилните отделения или болниците. 25% от децата, изоставени в институции през 2009 г., са дошли от биологичните им семейства, 54% от тези деца идват направо от родилното отделение или болницата. Останалите са дошли от други места за грижа. Има много фактори, които допринасят за раздялата на децата от семействата им. Проучването показва, че най-силният фактор е липсата на материални ресурси и ежедневни удобства (бедност, нисък или липсващ доход, безработни родители), както и лоши условия на живот. Ключов фактор са ограничените социални и психологически възможности на родителите, което води до поредица от дефицити: липса на семеен модел и родителски умения, социална изолация, липса на социални умения, възпроизвеждане на негативния опит или семеен модел от детството, раздяла на родителите, самотни родители, пристрастеност на родителите (към алкохол, наркотици и т.н.), малолетни родители. Ключов фактор е наличието на здравословни проблеми, например увреждания при децата, психически заболявания, родители с тежки здравословни проблеми. Има поредица от фактори от административен и системен характер. Медицинският персонал все още съветва родителите на деца с увреждания да ги изоставят, освен това има преобладаващ медицински модел, според който институцията предлага най-добрата грижа за такива деца. Статистиката показва, че процентът на деца с увреждания и здравословни проблеми в институциите е между 40 и 50%.

Тенденцията за извеждане на децата от домовете за медико-социални грижи е положителна – данните на Държавната агенция за закрила на детето за периода януари – юни 2011 г. показват, че 31,1% от

децата от тези институции са били осиновени, 6,9% са настанени под приемна грижа, 1,9% са настанени при роднини и 24,1% са върнати в семействата им. Функционирането на системата за закрила на детето е спомагащ фактор, както и добрите практики за подкрепа на семействата и програмите за предотвратяване на изоставянето.

В процеса на проведеното проучване бяха идентифицирани и описани редица програми за предоставяне на услуги в областта на предотвратяването на изоставянето на деца. Тези, които са особено ефективни, демонстрираха мултидисциплинарни услуги в родилните отделения. Експертите предоставят различни услуги за подкрепа на семействата в риск, както и услуги по осигуряване на приемно семейство за децата. Има няколко добри примера за новородени, които са били изоставени и настанени в приемно семейство директно от родилното отделение.

Първите положителни резултати от реформата за повишаване на благосъстоянието на децата, която започна през 2000 г. в България, са видими. Ако волята за реформа се запази и в бъдеще, ако административните системи и законодателството се осъвременят и услугите за превенция получат добра подкрепа и се превърнат в приоритет, България ще успее да подготви необходимите условия за това нито едно дете на възраст от 0 до 3 години да не бъде настанявано в институция! Постигането на тази цел зависи от ангажираността на цялото общество!

© Института за работа, здраве и организации
към Университета в Нотингам, Великобритания

Kevin.Browne@nottingham.ac.uk

Фондация „За Нашите Деца“

office@detebg.org

www.detebg.org

The University of
Nottingham

UNITED KINGDOM · CHINA · MALAYSIA